

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte lørdag den 26. juni 1965 kl. 10.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bondevik, Bratteli, Langhelle, Langlo, John Lyng, Finn Moe, Nordahl, Jakob Pettersen, Røiseland, Bull (for Raket Seweriin), Ingvaldsen, Stray (for Hambro), Borgen, Borten, Hareide, Hegna, Hønsvald, Erling Petersen og Treholt.

Av Regjeringens medlemmer var til stede utenriksminister Lange og justisminister Gundersen.

Dessuten ble følgende embetsmenn gitt adgang til møtet: utenriksråd Ræder, ambassadør Jacobsen, underdirektør Graver og byråsjef Bøgh-Tobiassen, alle Utenriksdepartementet.

Formannen: Som det står i innkallelsen, har utenriksministeren bedt om å få dette møtet for å redegjøre for den senere utvikling i spørsmålet om *telemetristasjonen på Svalbard*. Jeg gir med en gang ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Jeg må nesten be om unnskyldning for at jeg har bedt om et møte på dette tidspunkt i innspurten under Stortingets arbeid, men bakgrunnen er at det under statsministerens besøk i Sovjet-Unionen ble en diskusjon om telemetristasjonen på Svalbard, og jeg vil gjerne redegjøre for hva som der kom fram og om de undersøkelser vi har foretatt etter det, i forbindelse med den forestående avslutning av en kontrakt med ESRO.

Da jeg sist redegjorde her i komiteen for dette spørsmål, sto vi rett foran de første egentlige forhandlinger med Den europeiske romforskningsorganisasjon ESRO. 3. september 1964 hadde regjeringen i prinsippet samtykket i at ESRO skulle bygge en telemetristasjon på Svalbard for å ta imot data fra de romforsknings satellitter som organisasjonen sender opp. Vi kom til at stasjonen burde være en norsk stasjon som kunne utføre disse oppgaver som en tjenesteyting overfor ESRO, og under forhandlingene viste det seg at ESRO også så seg tjent med den løsningen. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd fikk overlatt de konkrete forhandlinger med ESRO, og de er nå kommet fram til en kontrakt som forutsetter at stasjonen skal bli administrert med norsk ledelse, være norsk eiet og bemannet med norske funksjonærer, utpekt av Forskningsrådet. Forskningsrådet vil få alle sine utgifter dekket av ESRO. Det er tale om anleggs- og etableringsutgifter på om lag 7 millioner og driftsutgifter som kan komme til å gå opp i 2,5 millioner kroner i året.

Det kontraktutkast som foreligger, forutsetter at kontrakten skal gjelde foreløpig til 1972. Anleggsarbeidene i Kings Bay er allerede satt i gang av Forskningsrådet, på ESRO's økonomiske ansvar, i påvente av at kontrakten vil bli undertegnet og godkjent av Regjeringen. Det er også laget utkast til en rammeavtale mellom Regjeringen og ESRO. Denne avtalen bekrefter overfor ESRO at

Forskningsrådet er tillatt å opprette og eie og drive telemetristasjonen for ESRO's formål. Likedan slår kontrakten fast at norske myndigheter skal få alle de opplysninger som trenges for å bringe på det rene arten av den virksomhet som stasjonen driver, og for å kontrollere at denne virksomheten er i samsvar med avtalen, med kontrakten og med norske lover og bestemmelser. I avtalen heter det også at Regjeringen "skal gjøre sitt beste" for at stasjonen skal kunne drives på en tilfredsstillende måte.

I en muntlig henvendelse i november 1964 og senere i en note av 17. februar i år er det blitt hevdet fra Sovjet-Samveldets side at den planlagte telemetristasjon i en gitt situasjon kan brukes for militære etterretningsformål, og at det derfor er i strid med Svalbard-traktaten å opprette en slik stasjon.

Regjeringen svarte på noten at stasjonen bare vil bli brukt til sivile formål, og at norske myndigheter både kan og vil kontrollere det. Dessuten ble det pekt på at ESRO's formål er å drive forskning utelukkende for fredelige formål. Dette er fastslått i ESRO's konvensjon.

Blant ESRO's medlemmer er foruten endel NATO-medlemmer – Vest-Tyskland, Storbritannia, Frankrike, Italia, Belgia, Nederland og Danmark – også nøytrale land med: Sverige og Sveits, og dessuten Spania. Østerrike har i likhet med Norge av økonomiske grunner ikke funnet å kunne bli medlem av ESRO, men har formell observatørstatus, mens Norge har en mer uformell observatørstatus.

Under den samtale statsminister Gerhardsen hadde med den sovjetiske statsminister under sitt besøk nylig, gjentok den sovjetiske statsminister de tidligere sovjetiske påstander, konkretiserte dem og førte dessuten inn enkelte nye momenter. I en replikkveksling på slutten av samtalen hevdet han at telemetristasjonen i en viss situasjon ville kunne betjene polarflyvninger og rakettutvikling. Opprettelsen av stasjonen, sa han, ville komplisere situasjonen i Svalbard-området, og på sovjetisk side ble man nødt til å overveie forholdsregler med sikte på å motvirke stasjonens virksomhet – sa statsminister Kosygin. Han reiste også spørsmålet om hvordan man på norsk side ville stille seg til at det ble bygget en lignende sovjetisk stasjon for kosmisk forskning på Svalbard. Det spørsmålet ble stilt slik at man kunne få inntrykk av at det var nærmest et retorisk spørsmål, og det ble ikke gitt noe konkret svar på det fra norsk side.

Fra teknisk sakkyndig hold har vi etter dette innhentet uttalelser om den potensielle militære bruk av stasjonen. Uttalelsene vi har fått, går ut på at militær anvendelse av stasjonen i virkeligheten bare kan finne sted etter en ombygning som praktisk talt ville måtte sidestilles med et nyanlegg.

Det prinsipielt vesentlige må for øvrig være at Regjeringen garanterer at stasjonen ikke vil bli brukt til andre formål enn det er forutsatt. Det er tanken å oppnevne kontrollører som kan forsikre seg om dette, og våre vitenskapsmenn har gitt overbevisende erklæringer om at de vil være i stand til å følge med i og kontrollere stasjonens virksomhet.

Det er også innhentet sakkyndig uttalelse om hvor vidt russerne, som antydnet av statsminister Kosygin, kan forstyrre mottakingen ved stasjonen. Teknisk vil dette bare være mulig fra et anlegg innen synsvidde av stasjonen. Det ville med

forholdene i Kings Bay sannsynligvis lettest kunne skje på et skip som var fast stasjonert i havet utenfor, og det ville kreve en stor teknisk og etterretningsmessig innsats.

Etter planen vil stasjonen utelukkende sende og motta på bølgelengder som ifølge en multilateral avtale av 1963 er avsatt til kommunikasjon med sivile satellitter. Både Norge og Sovjet-Samveldet er parter i denne avtalen, som ellers omfatter nesten alle europeiske land og De Forente Stater.

Det må ansees som meget lite sannsynlig at Sovjet-Samveldet skulle ha noen interesse i å forsøke å hindre den fredelige vitenskapelige virksomhet som stasjonen skal drive.

I tillegg til disse to sider ved sakens forhold til Sovjet-Samveldet – mistanken om mulig misbruk og muligheten for forstyrrelse – må en også ta med en tredje side, nemlig muligheten for at russerne selv vil bygge en telemetristasjon på Svalbard, som det ble antydnet av statsminister Kosygin. Det er, som jeg alt har nevnt, vanskelig å avgjøre om han kom med dette som et retorisk spørsmål eller om en på sovjetisk side virkelig overveier å gå til et slikt skritt.

Våre spesialister på romforskningens område mener at Sovjet-Samveldet ikke skulle ha behov for noen slik stasjon nettopp på Svalbard for sin forskning. Hvis de allikevel ønsker å opprette en slik stasjon, vil det ikke være uten betydning at vi ved ESRO-stasjonen har satt en presedens for streng norsk kontroll med slik virksomhet på Svalbard.

Utenriksdepartementet har funnet det riktig å informere ESRO's organer og organisasjonens medlemmer om den sovjetiske statsministers uttalelser, for at de skulle være fullt klar over dette aspekt av saken før det blir spørsmål om å inngå avtalen endelig. Denne underretningen er i forholdet til ESRO gitt til de samme personer og instanser som har ført forhandlingene om kontrakten og avtalen. Dessuten er det gitt en orientering om saken i NATO's råd, hvor de fleste ESRO-medlemmer er representert, og de nøytrale ESRO-medlemmer Sverige og Sveits er blitt orientert direkte ad diplomatisk vei.

I Stockholm er det opplyst at telemetristasjonen ikke ble berørt fra sovjetisk side under statsminister Erlanders besøk i Sovjet-Samveldet nylig. På svensk hold har man sagt at man så vidt mulig vil foreta en sakkyndig teknisk vurdering av de sovjetiske uttalelsene, og at vi skal få vite resultatene av den vurdering.

Ambassadør Skaug har også tatt saken opp med britiske myndigheter, og deres vurdering er at det er lite sannsynlig at russerne virkelig vil gjøre alvor av enten å forsøke å forstyrre sendingene eller å gå til opprettelse av noen egen stasjon.

Jeg skal få lov til å nevne i den sammenheng at man vet at der finnes elektroniske lyttestasjoner flere steder rundt Sovjet-Unionens grenser som har direkte militær funksjon. Vi har ikke kunnet konstatere at der fra sovjetisk side er tatt noen praktiske skritt for å forstyrre virksomheten til disse åpent militære stasjonene, og da blir sannsynligheten for slike skritt overfor denne stasjonen på Svalbard etter min mening også temmelig liten.

Det er ikke under de orienteringer som har vært gitt, fra noe hold blitt gitt uttrykk for at en bør endre planene på grunn av de sovjetiske uttalelsene som er kommet.

Det interdepartementale Svalbardutvalg under forsete av justisministeren har hatt denne saken til uttalelse, og utvalget har ikke hatt noe vesentlig å innvende mot at kontrakten mellom Forskningsrådet og ESRO og rammeavtalen inngås i samsvar med de utkast som foreligger. Svalbardutvalget fant ellers, på grunn av sakens særlige karakter, at man ikke burde ta standpunkt til dens utenrikspolitiske sider, men fant at disse måtte behandles i Regjeringen.

Som konklusjon vil jeg gjerne si at en telemetristasjon på Svalbard synes både økonomisk og fra vitenskapelig synspunkt å være fordelaktig for Norge. Dessuten vil den bety et ikke ubetydelig norsk nærvær i Ny Ålesund, og gi muligheter for å nyttiggjøre seg de anlegg som er der, i hvert fall det som finnes av boliger. Disse fordeler må avveies mot at en på sovjetisk side hevder at stasjonen i hvert fall potensielt kan ha militær nytteverdi, og at Sovjet-Samveldet vil måtte treffe motforholdsregler hvis stasjonen blir opprettet.

Saklig sett står det fast at det er spørsmål om opprettelse av en stasjon som utelukkende skal drive fredelig vitenskapelig virksomhet, og som med det utstyr den vil få, ikke kan brukes til andre formål. Det resonnement og den påstand at stasjonen på en eller annen måte i en gitt situasjon kunne misbrukes, og at Norge derfor etter Svalbard-traktatens art. 9 ikke har rett til å opprette stasjonen, kan ikke godtas fra norsk side. Det samme resonnement kunne gjøres gjeldende for de forskjelligste anlegg på Svalbard. Når vi fra norsk side legger vekt på å føre kontroll med stasjonens virksomhet, skulle det ikke være avgjørende betenkeligheter ved å opprette telemetristasjonen. Derimot ser jeg for min del sterke betenkeligheter ved å forandre standpunkt som følge av de uttalelser som er falt fra sovjetisk side, når de sakkyndige vurderinger vi har fått gjør det så lite sannsynlig som det ser ut til, at det kan bli alvor av noen forsøk på forstyrrelser så det dermed blir skapt en situasjon hvor vi ikke kan oppfylle vår side av kontrakten med ESRO.

Vi må være forberedt på at hvis vi fastholder vårt standpunkt – hvilket jeg mener vi bør gjøre – så vil vi nok bli gjenstand for en del oppmerksomhet i propagandaplanet. Vi kan kanskje også vente visse nye diplomatiske skritt fra sovjetisk side. Men for min del vil jeg vurdere det slik at hvis vi her bøyet av, ville vi legge oss åpne for nytt press fra Sovjet-Unionens side i sammenheng med Svalbard og vår virksomhet der først og fremst, men kanskje også på andre områder, og at når vi saklig sett er overbevist om at vi har vårt på det tørre, må det være riktig ikke å bøye av under en situasjon som denne.

Formannen: Jeg skal få takke utenriksministeren. Jeg vet ikke om justisministeren har noe å tilføye?

Statsråd Gundersen: Jeg vet ikke om jeg kanskje med noen ord skulle si litt mer i detalj om denne samtalen i Moskva. Det var jeg som på statsministerens

anmodning førte den. Jeg har i og for seg ikke noe vesentlig å tillegge, men kanskje noen nyanser kan trekkes frem.

Det dreiet seg om to forskjellige forholdsregler som kunne komme på tale fra sovjetisk side. Jeg tar den siste først – spørsmålet om at russerne selv ville kunne komme til å anlegge en telemetristasjon på Svalbard. Kosygin spurte hvordan vi ville stille oss til det. Jeg ga ikke noe svar på det, fordi jeg ikke hadde tid til å tenke igjennom konsekvensene av et svar i den ene eller den annen retning. Det opplagt riktige svar er naturligvis at russerne likesåvel som vi kan opprette en telemetristasjon for sivile formål på Svalbard på sitt eget område, det følger av likestillingsprinsippet. Når jeg ikke ga det svaret, var det fordi man umiddelbart da måtte reise spørsmålet om kontrollen med denne stasjonen. Norge har etter min oppfatning en folkerettslig plikt til å kontrollere at anlegg som bygges og drives på Svalbard for sivile formål, ikke i en eller annen situasjon vendes om til anvendelse for militære formål, og jeg syntes ikke det var hensiktsmessig å reise det spørsmål i den sammenheng.

Det andre var mottiltak mot ESRO's stasjon på Svalbard. Der brukte Kosygin nokså sterke uttrykk etter mitt skjønn, og han gjentok dem et par ganger. Han sa at hvis denne stasjonen ble opprettet, ville man på sovjetisk side bli tvunget til å overveie forholdsregler ikke i retning av å fremme stasjonens virksomhet, men med sikte på å motvirke dens virksomhet.

Og litt senere: Når det i vår tekniske tidsalder ble oppført et anlegg av denne art, var etablering av et motanlegg uunngåelig.

På våre innvendinger om at denne stasjonen simpelthen ikke kunne brukes til andre formål enn det den var bygget for, sa Kosygin at han fant det vanskelig å angripe saken fra den siden, og man visste på sovjetisk side alt om slike stasjoner.

Nå hadde det stått en artikkel i militærledelsens organ "Røde Stjerne" kort tid i forveien av en ingeniørøberst om denne stasjonen. Den bygger på en hel del sviktende forutsetninger, og dette ble påpekt fra vår side, men Kosygin bare feiet det av. Han sa at han var selv ingeniør og hadde selv personlig satt seg inn i denne saken, og han trengte ikke rådgivere fra Krasnaja Zvezda for å vurdere dette.

Nå kan ikke jeg russisk slik at jeg kunne følge med i samtalen direkte, og det var litt vanskelig i farten i all fall å vurdere hvilket alvor han la i dette, om det lå likesom på det politisk-psykologiske plan eller om det var noen alvorlig oppfatning bak. Og det forekommer det meg fremdeles meget vanskelig å vurdere.

Nå har vi i Svalbardutvalget behandlet denne saken, jeg vet ikke hvor mange ganger – 4 eller 5 – vi har to ganger hatt teknisk sakkyndige til å møte for oss, og vi har foretatt inngående overveielser av dette og eksaminert de sakkyndige sikkert et par timer i alt om hvilke muligheter det finnes for misbruk av denne stasjonen på den ene side, og på den annen side hvilke muligheter det finnes fra sovjetisk side for å forstyrre stasjonen. Det som er kommet ut av disse overveielser og denne eksaminasjon er at mulighetene for noe militært misbruk er så fjerntliggende at man kan se bort fra dem. Det er også forsikret at disse overveielser har vært ført innenfor ESRO-organisasjonen av de tekniske eksperter som de har, og at de er kommet til det samme resultat.

Når det gjelder mulighetene for forstyrrende eller ødeleggende virksomhet fra sovjetisk side, så forholder det seg slik som utenriksministeren alt har referert. Det kan gjøres, for eksempel fra et skip ute i sjøen som ligger slik til at det har direkte sikt til stasjonen, men det vil være et stort og kostbart foretagende. Det kan så vidt jeg forstår også gjøres – man kan i all fall forstyrre nedhenting av signalene – fra anlegg som legges på sovjetisk fastlandsterritorium. Men også det vil være et meget kostbart anlegg, og teknikerne sier at de ikke kan se at anleggets størrelse og kostbarhet vil kunne rettferdiggjøres ved de mål som i tilfelle kan oppnåes.

I konklusjon er jeg kommet til samme resultat som utenriksministeren. Det forekommer meg at når vi handler klart innenfor rammen av vår råderett og handlefrihet på Svalbard, kan vi ikke i en gitt situasjon la oss presse av russerne til å snevre denne handlefrihet inn. Gjør vi det i det ene tilfelle, kan vi bli nødt til å gjøre det i det neste tilfelle og det neste igjen. Når dette nå også er overveiet av partnerne i ESRO-samarbeidet – blant dem de nøytrale stater som er med der – forekommer det meg enda klarere at vi ikke nå kan trekke oss ut av det kontraktsforhold som vi har forhandlet om.

Formannen: Jeg skal takke for redegjørelsen.

Hegna: Det er vel riktig som både utenriksministeren og justisministeren sa, at man har tatt et standpunkt som ligger innenfor våre rettigheter på Svalbard og at man i en slik situasjon ikke kan la seg presse til å fravike det fordi det vil kunne føre til videre press og ubehagelig utvikling på annen måte i den forbindelse. Men man må vel også innrømme at det ville være best om man kunne få lagt forholdene slik til rette at man kunne unngå et slikt press. Og det er selvfølgelig ikke bare avhengig av oss, men i høy grad avhengig av den annen part. Så hvis den andre part bare er ute etter å presse, er det klart at da er det meget lite vi kan gjøre.

Men her kunne det jo tenkes at det faktisk i selve grunnlaget forelå noe forskjellige oppfatninger av situasjonen, som da gjennom klarleggelse kunne ryddes til side. Og det er jo tydelig at det gjør det. Det er det forhold som utenriksministeren var inne på, at man har telemetristasjoner som er i meget høy grad i anvendelse i forbindelse med militære formål til spionasje over Sovjet-Samveldets område. Nå skulle dette være en helt annen slags telemetristasjoner, men heter altså det samme. Jeg har i motsetning til Kosygin og de sakkyndige som har hatt med det å gjøre i ESRO, ikke noe rede på det for så vidt, men det er ikke i og for seg urimelig at man fra russisk side er noe opptatt av dette at der anlegges en slik stasjon på Svalbard på et område som etter internasjonal traktat skal være fritt for militære anlegg.

Nå kan man selvfølgelig avgi forsikringer. Det skjer i meget stor utstrekning i internasjonalt samarbeid, på diplomatisk hold og også i militære forbindelser. Og slike forsikringer er jo utmerket til sitt bruk. Men hvis det først er en mistanke til stede, så er forsikringenes verdi relativ.

Jeg ser det slik at det ville være meget ubehagelig – og jeg vil reise spørsmålet om det egentlig, når man siden så tilbake på det, ville være verdt

fordelene – om man her skulle vikle seg inn i en slags konflikt som kunne trekke det ene etter det andre med seg i utviklingens videre forløp. – Hvis den annen part vil det, er det ikke noe å gjøre med, da får man finne seg i det. Men det kunne jo tenkes at det kunne gjøres noe fra norsk side eller fra ESRO's side i den sammenheng. Det behøver ikke innebære at man gir avkall på noen rett. Men jeg peker på f.eks. en sånn ting som at man sier at dette er et rent vitenskapelig foretagende. Det vanlige er jo at rent vitenskapelige resultater stilles til disposisjon for den vitenskapelige verden. Vil det gjøres – og kan det gjøres – i forbindelse med den virksomhet som her er på Svalbard? Det skulle jo være en klar ting.

Det er klart at det fra norsk side må være kontroll og at man avgir en forsikring. Men hvis russerne sier: "Ja, hvordan er det nå med dette – vi er ikke sikre på det", da kan man si: "Kom og se på det, vi har ikke noe å skjule her" – det kan man også gjøre. Nå kan man jo si at ved en slik holdning vil man kanskje etter traktatkyndiges mening åpne en dør for noe tilsvarende ved senere anledninger. Vel, jeg skulle tro at man på en eller annen måte bør gjøre alt hva man kan for, når man har anlegg og virksomhet som ikke er av militær art, og det er mistanke om at det er av militær art, da å legge forholdene til rette slik at det helt klart og tydelig, med alle midler som står til rådighet, blir åpenbart også for den annen part. Det tror jeg må være en riktig fremgangsmåte. Men det er jo ikke sikkert at det hjelper noen ting, og da får man vel stå på den traktatmessige rett.

Jeg vil gjerne gjenta at i den utstrekning vi kan fremme den vitenskapelige utvikling ved å stille til disposisjon muligheter som vi rår over på Svalbard, bør vi selvfølgelig gjøre det – vi har i dette tilfelle økonomisk fordel av det og bør gjøre det, vi hevder våre rettigheter på Svalbard og bør gjøre det. Men det kan jo hende at alle disse fordelene vil fortone seg som kanskje mindre vesentlige i tilfelle av at det skulle innlede en utvikling som hadde konsekvenser av langt videre art og av langt større betydning.

Borgen: Jeg forstår av det som det har vært gjort rede for her, at det fra sovjetisk side bare har vært argumentert på det militære plan, det er militære innvendinger som har vært reist. Det er vel for så vidt også det eneste grunnlaget de har, så det er helt forståelig. Men jeg vil gjerne bringe på bane spørsmålet om vi kan få høre noe mer om i hvilken utstrekning dette anlegget har andre aspekter som måtte interessere Sovjet mer enn de kanskje vil ut med, og som kan komplisere situasjonen. Jeg vet svært lite om hva en sånn stasjon i det hele tatt kan eller skal brukes til, men jeg synes det ville være av interesse å få høre litt mer i detalj om det egentlige formål vitenskapelig og økonomisk med dette anlegget.

Denne stasjonen er jo en svær affære. Den koster 7 mill. kroner i anlegg og 2,5 mill. kroner årlig i drift, så det må jo knytte seg ganske betydelige interesser til den. En kan tenke seg muligheten av at dette også kan være et argument i diskusjonen. Men som jeg sa, finnes det ikke i og for seg noe grunnlag for å bringe det opp, så det kan vel være at det er derfor det holdes bare på det militære plan.

Jeg vil også gjerne like å høre litt mer om den organisasjonen som står bakom. Det forekommer meg at en organisasjon av så typisk internasjonal art, med

tilknytning til regjeringene i de respektive land, er i en særstilling, og at det er noe vanskeligere i det hele tatt når det er en slik organisasjon som står bak. Dette vet jeg for min del svært lite om, så jeg synes vurderingen blir vanskelig uten at en kan få litt mer konkrete opplysninger om hva dette egentlig dreier seg om på begge sider.

Jeg er også interessert i svar på det spørsmålet hr. Hegna nevnte nå, om det finnes noen praktisk mulighet for å si at her kan man gi adgang til løpende kontroll fra sovjetisk side.

Formannen: Jeg vil i tilslutning til dette spørre om vi har vitenskapsmenn som virkelig er spesialister på dette område. Jeg spør fordi, så vidt jeg forstår, den vesentligste spionasje nå foregår ved hjelp av satellitter, og jeg undres da om dette er en så strengt bevart hemmelighet at våre vitenskapsmenn eller teknikere på dette område kanskje ikke er helt à jour. Det er bare et spørsmål som jeg kaster frem.

Bondevik: Eg har det same synet som dei to statsrådene når det gjeld stasjonen på Svalbard. Men det er sjølv sagt at eg ikkje har føresetnader for å kunna døma om sjølve den verksemda som stasjonen skal driva der oppe. I alle tilfelle synest eg at på det noverande tidspunkt ville det vera svært vanskeleg om me skulle skifta standpunkt. Då kunne eg godt tenkje meg at situasjonen for våre interesser og vår suverenitet på Svalbard ville koma nokså ille ut, og det ville vel i tilfelle berre føra til at Sovjet kunne dominera meir og meir på Svalbard, og så å seia avgjera fullt ut kva me i tilfelle skulle kunna gå med på eller ikkje i dette området.

Eg forsto justisministeren slik at Kosygin hadde vore nokså sterkt inne på eventuelle mottiltak frå sovjetisk side om me bygde stasjonen der oppe etter dei planane som ligg føre. Justisministeren tenkte vel då, så vidt eg skjønar, fortrinnsvis på – lat oss seia – tekniske mottiltak, forstyrning osv. Men dersom det er slik at ein også i dag frå sovjetisk side, på fastlandssida, i tilfelle kan forstyrra ein slik stasjon der oppe, skulle vel det peika i den lei at Sovjet i alle fall ut frå tekniske omsyn skulle ha lite interesse av anten å byggja noko der oppe eller leggja eit skip der oppe for å forstyrra eller øydeleggja dei vitskapelege meldingane som skulle koma til stasjonen. Eg synest òg at når ein no heilt frå først av, før denne stasjonen i tilfelle har kome i drift, vil krevja strenge kontrolltiltak, då må sjølv sagt Sovjet bøya seg for at dei må koma inn under dei same tiltaka dersom dei vil byggja sin eigen stasjon til fredelege føremål på Svalbard.

Det som kanskje gjer spørsmålet mest tvilsamt, er dette at ein stasjon av denne eller liknande type også kan nyttast til militære føremål, og at Sovjet ut frå det er ottesam for at denne stasjonen kan byggjast om i ein viss situasjon. Men etter det som er opplyst av dei som skulle ha greie på det, kan i all fall ikkje *det* gjerast i ei handvending. Og spesielt dersom både russarar og andre får høve til å sjå på denne stasjonen og den verksemda som ein driv, skulle ein vel tru at dei til kvar tid er merksame på om det går for seg noko i den lei som kunne gjera stasjonen om til eit militært tiltak i staden for eit sivilt.

Det var berre desse få orda eg ville seia. Men eg tek opp att ein gong til at det er sjølv sagt at me som berre høyrer desse utgreiingane, og som ikkje er inne i

teknikken, har små eller ingen føresetnader for å døma om kva ein slik stasjon kan brukast til eller ikkje.

Ingvaldsen: Jeg er tilbøyelig til å være enig med de to statsråder i konklusjonen. Men jeg tror at man vil bli utsatt for atskillig press, og kanskje ubehageligheter, fra russisk side. Jeg har ikke noen sånn greie på disse stasjonene, men jeg har en bestemt følelse av at det er en forskjell i russisk og vesteuropeisk oppfatning i denne forbindelse. Satellitter regner man jo på vesteuropeisk side for å være en sivil, fredelig utnyttelse av verdensrommet. Men det er ikke tvil om at de har meget store muligheter også for militær utnyttelse. Man kan bare tenke på en sånn ting som værkart osv. – det har jo direkte militær betydning. Styringen av satellitter og av raketter er noe som går over i hverandre. Og jeg kan tenke meg at russerne her ser noe annerledes på det. Jeg har ikke noe greie på det, men jeg skulle anta at russerne ved sine stasjoner også allerede har installert militært utstyr – det vet jeg ikke, men jeg anser det som sannsynlig. Så at det der er en litt forskjellig oppfatning, tror jeg man må regne med.

Det som da blir spørsmålet, etter min mening, er at russerne sannsynligvis vil forlange å få etablere en sånn stasjon selv på Svalbard. Jeg vet ikke om de rent geografisk vil ha fordel av det, men enten de har direkte fordel av det eller behov for det, eller de ikke har det, er det vel sannsynlig at de vil forlange det. Da har man spørsmålet om kontrollen. Og så vidt jeg forstår nå, skal denne stasjonen drives i norsk regi, men av en internasjonal organisasjon. Hvis russerne ville etablere noe lignende, ville man da stille det samme krav overfor russerne – at det skulle drives i norsk regi og altså yte service for russerne? Eller ville man tillate russerne å etablere en stasjon selv, men foreta en teknisk kontroll – og vi kan nesten si driftsteknisk kontroll – med at den ikke brukes militært? Jeg har ikke tenkt igjennom dette, men jeg tror at her har man litt av et problem. Hvis man kunne hevde det prinsipp at alle sånne stasjoner på Svalbard skulle drives i norsk regi og etter samme prinsipper, har man jo opprettholdt likestillingsprinsippet overfor andre land, men hvor vidt det likestillingsprinsippet kan hevdes av Norge overfor de andre, tør jeg ikke si. Det skulle være interessant å høre hvordan det ligger an.

Utenriksminister Lange: Det kalles en telemetristasjon. Og telemetri er et nytt teknisk-vitenskapelig uttrykk. Det har ikke noen klart avgrenset betydning. Det kan nærmest oversettes med fjernmåling, og det dekker en lang rekke operasjoner innenfor feltet av trådløs elektroteknologi. For fredelige formål finner operasjonene sted på egne frekvensbånd som igjen krever eget utstyr. Skal man foreta operasjoner på andre frekvensbånd, forlanger det annet utstyr. Skulle denne stasjonen brukes til andre enn fredelige formål – skulle en altså foreta operasjoner på andre frekvensbånd – måtte det en meget kostbar ombygging til.

Med hensyn til spørsmålet om hvor vidt det er mulig å gå med på at russerne har noen form for innsyn på stasjonen, er det på det rene at fra ESRO's side, og da også fra norsk side, vil det ikke være noen innvendinger mot at russerne til tilfeldige tidspunkter kunne få adgang til stasjonen og til selv å forvise seg om hvordan den

opererer. Men det er én ting som reiser sterke betenkeligheter. Ut fra det synspunkt at vi må ta vare på den begrensede suverenitet som vi har, og sørge for at den så vidt mulig ikke blir ytterligere innsnevret, reiser det seg helt avgjørende innvendinger mot å gå til tilsetning av fast russisk personale ved en norsk stasjon på Svalbard.

Med hensyn til det siste spørsmålet som hr. Ingvaldsen reiste, så har vi vel ikke tatt noe endelig standpunkt. Det er som stortingspresidenten pleier å si: Vi har ikke tatt hatten av, for vi har ikke riktig sett mannen ennå. Men skulle jeg gi min umiddelbare reaksjon, så måtte det være at vi burde i så fall insistere på at konstruksjonen ble den samme for en eventuell stasjon til russisk bruk som for denne stasjonen vi nå har fått i stand for ESRO's bruk, at det måtte være en norsk stasjon drevet av norsk personale som stilte sine tjenester til rådighet mot godtgjørelse.

Jeg vet av samtaler jeg har hatt med De forente staters utenriksminister, at man fra amerikansk side følger meget nøye med i det som foregår på Svalbard. Det var i forbindelse med diskusjonen om anlegg av en norsk sivil flyplass at han tok det opp med meg for noen år siden og sa at de fra amerikansk side meget nødig ville se at det ved en slik norsk flyplass ble etablert en egen russisk serviceorganisasjon for å ta inn russiske fly i tilfelle. Så de ville nok sikkert ha meget tungtveiende innvendinger mot at vi tillot anlegg av en russisk stasjon på Svalbard, selv om vi etablerte en norsk kontrollordning.

Det det dreier seg om av forskningsvirksomhet har vel å gjøre med alt som knytter seg til satellitter for kommunikasjonsformål, og det knytter seg jo stadig større økonomiske interesser til den virksomheten. I dag foretas den offisielle "åpningen" av en telekommunikasjonssatellitt med norsk abonnement. Vi står foran en sterk utvikling på det området. Det knytter seg store økonomiske interesser til det, og det knytter seg jo etter hvert også veldige prestisjemessige interesser til det fra forskjellige sider. Og når disse europeiske landene som jeg nevnte, er gått til å opprette denne egne organisasjonen, er det vel ut fra ønsket om at Europa på dette felt skal hevde seg på linje med de to store, Sovjet-Unionen og De forente stater. Jeg skulle tro at det motivet er nokså viktig. Men det er jo dessuten det at hele denne romforskningen forutsetter en høyt utviklet elektroteknologi hvor store fremtidsmuligheter åpner seg, og at det derfor er viktig for et hvert land å være med.

Når Norge tok det standpunkt at vi ikke kunne gå inn som medlem, var det fordi vi under vurderingen av prioriteringen av alle oppgaver på forskningens område kom til at det ville forutsette en så stor innsats her hjemme med både personale og utstyr, for å kunne gjøre en innsats som ville ha noen verdi i et sånt samarbeid, at det oversteg våre muligheter i øyeblikket. Vi har derfor nøyet oss med denne uformelle observatørstatus.

Komiteens formann spurte om våre teknikere er à jour sånn at de virkelig har forutsetninger for å uttale seg. Nå er ikke jeg ekspert på dette område, men det inntrykk vi har i Utenriksdepartementet, er at bak de enkeltpersoner som her har opptrådt som våre konsulenter, står en ganske bred vitenskapelig organisasjon, og at Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd virkelig kan hevde seg og har

muligheter for å følge tilstrekkelig med til at de har forutsetninger for å vurdere de problemene vi her står overfor.

Ingvaldsen: Jeg vil gjerne få stille et tilleggsspørsmål: Hvordan stiller amerikanerne seg til dette?

Utenriksminister Lange: Vi har ikke gjort annet i forhold til amerikanerne enn at disse samtaler i Moskva, og derunder det som ble sagt om telemetristasjonen, er referert i NATO's Faste Råd, hvor jo amerikanerne sitter. Og de har ikke gitt noen reaksjon spesielt på dette felt. Men jeg kan nevne at under den samtalen som vår ambassadør i Stockholm hadde i det svenske utenriksdepartement om denne saken, ble det fra svensk side sagt at telemetristasjonen overhodet ikke var blitt nevnt fra sovjetisk side – som jeg allerede har nevnt – og at Kosygin i én forbindelse hadde talt om de gode og stabile forhold i Norden og sagt at han var overbevist om Norges fredelige hensikter, men at hans uro i forbindelse med norsk-sovjetiske forhold knyttet seg til NATO's innflytelse i Norge og NATO's virksomhet på norsk territorium.

Røiseland: Ja, men var dette eit så sentralt spørsmål under besøket der borte at det faktisk prega heile atmosfæren under besøket, slik at den ikkje blei så hyggeleg som vi kunne ønskje?

Statsråd Gundersen: Nei, jeg synes ikke man kan si det. Men jeg tror nok at de som var til stede, hadde et noe forskjellig inntrykk av hvilken vekt Kosygin tilla dette. Jeg for min part syntes det han sa, kom med atskillig alvor, og tilla det ganske stor vekt. Jeg kombinerte det i mitt hode med en tidligere samtale jeg hadde hatt med Krusjtsjov i februar 1959, hvor han personlig tok opp spørsmålet om disse U-2-flyvningene, som vi da ikke visste noe om. Og jeg visste heller ikke noe om hva det var han der snakket om. Men da jeg så i 1960 gikk tilbake til den samtalen, skjønnte jeg det. Derfor tenkte jeg at det kanskje var noe lignende her. Men de andre som var til stede – ambassadøren og flere andre – reagerte altså ikke på denne måten.

Men det førte altså til at vi etter samtalen har forelagt saken for ESRO og deres tekniske eksperter. Vi har hatt et nytt møte i Svalbard-utvalget, som jeg nevnte, hvor vi hadde den mest fremtredende norske sakkyndige med og eksaminerte ham grundig. Og alt dette har da ledet meg til det resultat at det er meget vanskelig å forstå at Kosygin hadde reelle grunner for det han sa.

Hegna: Det var to spørsmål. Da jeg nevnte muligheten av at gjester kunne komme og se på stasjonen, tenkte jeg ikke på at man der skulle stasjonere fast noen av den ene eller den annen nasjonalitet – verken russisk eller annen – men at man derimot sier at dette er en vitenskapelig institusjon som står åpen for vitenskapsmenn på feltet. De kan komme og se på den. Jeg vil gjerne spørre: Har man sagt det til russerne under de kontakter man har hatt med dem?

Det andre er spørsmålet om de vitenskapelige data. Det er klart at det her, som utenriksministeren sa, kommer både prestisjemessige og økonomiske interesser inn i bildet. Man vil gjerne ta inn den økonomiske vinning man kan få av et slikt vitenskapelig arbeid. Men det er også en hel del vitenskapelige arbeider hvor det spørsmålet ikke kommer inn. Rent generelt bør vel vi arbeide for at resultater av vitenskapelige arbeider skal stå til disposisjon internasjonalt. Jeg kunne tenke meg i en forbindelse som denne at spesielt de data som apparaturen bringer inn, kunne stilles til disposisjon. Så får enhver arbeide som de vil, og høste den prestisje eller økonomiske fordel som de kan, men når det gjelder de data som apparaturen bringer inn, får de si vær så god.

Jeg snakker om dette på et rent amatørmessig grunnlag, men jeg tenker her nettopp på det som jeg nevnte til å begynne med, at vi helst burde prøve å hindre at det blir noen slags affære av dette.

Stray: Det som etter min mening er det avgjørende, er at vi – idet vi, så vidt jeg forstår, til en viss grad skal forestå driften – på bakgrunn av den kontroll vi skal føre med virksomhet der oppe, selv er overbevist om at det her kun dreier seg om fredelige formål og at det ligger innenfor rammen av Svalbard-traktaten. Hvis vi selv er sikre på at virksomheten kan holdes innenfor denne ramme, mener jeg det ikke er noen grunn til at vi skulle gi etter for noe russisk press.

Man må vel kalkulere med at man vil bli utsatt for et visst russisk påtrykk nesten uansett hva slags virksomhet det gjelder på Svalbard. Forholdet er vel – i hvert fall synes jeg det er grunn til å tro det – at russerne håper at de ved langsiktige og forsiktige manøvreringer skal kunne få all annen virksomhet på Svalbard til å opphøre, slik at de blir der alene og faktisk overtar øya. Noe slikt er vi for vår del selvfølgelig ikke interessert i, og noe slikt kan vi heller ikke medvirke til. Hvis vi bare er sikre på at vi her oppfyller Svalbard-traktatens ånd og bokstav, er det ingen grunn for oss til å gjøre annet enn å fortsette det arbeid som her er tatt opp, og slutte de kontrakter det er tale om.

Når det gjelder spørsmålet om man skulle invitere russiske gjester eller stille data til russernes disposisjon, mener jeg at det i dette tilfelle, hvor det er en internasjonal organisasjon som skal ha anlegget, først og fremst må bli ESRO's sak hva de vil gjøre med den side av saken. Vil ESRO gjøre det, får det være opp til dem. Men på den annen side tror jeg heller ikke det vil ha noen avgjørende betydning for hvordan russerne vil se på det. Selv for en legmann sier det seg selv at om man stiller alle mulige fredelige forskningsdata til disposisjon, utelukker det likevel ikke – hvis det foreligger muligheter for at anlegget også kan brukes til annen virksomhet – at man kan ha mistanke om at det vil bli brukt til andre formål. Jeg tror derfor ikke det er noen farbar vei å prøve å foreslå noe slikt, og jeg vil ikke anse det som heldig at det blir antydnet fra norsk side. Vi bør holde oss til traktaten og si at den oppfyller vi til punkt og prikke, og da er det ikke noe mer å diskutere.

Langlo: Det var berre eit spørsmål. Eg kjenner ikkje til korleis det er med ESRO – om det er ei hemeleg historie eller om dei offentleggjer alt dei steller med.

Men det kan vere av interesse å få vite om desse vitskapelege resultatata som dei måtte kome til, vil verta publiserte offentleg, for det vil i alle fall ha ein god del å seie for oss, synest eg. Det er sjølv sagt mykje i det som hr. Stray sa nettopp no, at vi ikkje kan vite om dette anlegget også kan brukast militært. Det kan vi ikkje dømme om. Men eg meiner at om det er ei reint vitskapleg historie som kunngjer sine resultat i offentlege publikasjonar, er det i alle fall ein sær sars viktig ting.

Utenriksminister Lange: Ifølge ESRO-konvensjonen skal forskningsresultatene være fritt tilgjengelige for alle og skal publiseres i åpne, vitenskapelige publikasjoner.

Men de enkeltdata som kommer inn til en slik stasjon – som bare er én av en rekke stasjoner som skal ta imot signaler fra disse forskningssatellittene – er komplett uforståelige for andre enn rene spesialister på området, så resultatet vil først bli publisert når de har blitt vitenskapelig bearbeidet av ESRO's vitenskapelige stab. Da vil det bli offentliggjort.

Det er ifølge våre eksperter på det rene at hvis denne stasjonen skulle kunne brukes til annet enn den fredelige virksomhet som den er blitt planlagt for, må det til en meget kostbar ombygging av stasjonen, og norske kontrollører og norsk personale ved stasjonen må kunne sørge for at en slik ombygging for andre formål enn dem som kontrakten forutsetter, ikke finner sted.

Det har fra den første samtale jeg hadde med den sovjetiske ambassadør i fjor høst, fra norsk side vært sagt at hvis det er et ønske fra sovjetisk side, kan vi gi dem alle de opplysninger om de tekniske sider ved dette anlegget som de måtte ønske. Det har blitt gjentatt under justisministerens samtaler i Moskva at vi fra norsk side er villig til å la sovjetiske eksperter få alle data vedrørende stasjonen. Det er – som jeg alt har sagt – på det rene at det vil være anledning for sovjetiske vitenskapsmenn og teknikere til å avlegge besøk ved stasjonen i likhet med vitenskapelige eksperter fra andre land. Det er en sivil forskningsorganisasjon, og i prinsippet skal dens resultater være fritt tilgjengelige.

Formannen: Jeg har tegnet meg selv.

Jeg vil gjerne si at jeg også er enig i den konklusjon som de to statsråder her har trukket, og i særdeleshet er dette viktig hvis det som er gjort fra sovjetisk side, bare skulle være forsøk på å intimidere oss. Men jeg tror nok på den annen side at vi må være forberedt på vansker. Vi ville bli stilt overfor svært vanskelige problemer hvis Sovjet skulle kreve en lignende stasjon på Svalbard, og vi i henhold til Svalbard-traktaten skulle påse at denne bare ble brukt til fredelige formål. Vi kjenner jo til hvor mye kontroll vi har med den russiske grubedrift på Svalbard – den er ikke stor. Men det jeg synes er viktig, er at hvis vi kommer opp i slike vansker, vil særlig de land som er medlemmer av ESRO i en slik situasjon stå solidarisk med oss. Jeg synes derfor det er meget viktig at Regjeringen har forelagt saken for NATO-rådet, slik at Sovjet, hvis det skulle bli ubehagelig, er på det rene med at det møter Europa og ikke bare Norge.

Men så vil jeg også si noe som jeg har hatt anledning til å si et par ganger nå i Stortinget. Jeg synes imidlertid at det som har hendt, understreker det. Vi har gått med på at denne stasjonen opprettes, og det er nå helt umulig for oss å trekke oss tilbake. Det ville ha konsekvenser, og det ville vise russerne at vi lar oss skremme. Men jeg tror det er helt nødvendig at vi nå virkelig begynner å tenke på hva vår politikk på Svalbard skal være – og Regjeringen må ta et initiativ til å få utredet de forskjellige sider av spørsmålet – slik at vi ikke når det gjelder Svalbard, hele tiden skal oppleve at vi står overfor konkrete situasjoner hvor vi må treffe avgjørelser som går i den ene eller den annen retning. Det er klart at med den situasjon vi har i verden i dag – og jeg holdt på å si i atmosfæren – vil Svalbard få større og større betydning, og jeg synes vi burde forsøke å finne fram til bestemte linjer i vår Svalbard-politikk. Det kan hende at det ikke lykkes, men jeg tror det er nødvendig at det nå blir gjort et forsøk.

Statsråd Gundersen: Jeg skulle tro at de aller fleste av de spørsmål som er blitt stilt, er dekket ved de svar som utenriksministeren har gitt, men la meg kort oppsummere.

En spurte hva ESRO er. ESRO er en organisasjon av 11 medlemsland – europeiske stater – hvoriblant tre nøytrale, som har slått seg sammen for å komme med i den kosmiske forskning som bare kan gjøres ved hjelp av satellitter. De forskningsprogrammer som ESRO vil etablere, vil bli etablert av et styre i ESRO som består av representanter for medlemslandene.

Det er klart at satellittene kan brukes til mange formål. De kan brukes til rent vitenskapelige formål, til utforskning av verdensrommet og kosmisk stråling osv. og alt annet som er tilgjengelig for vitenskapelig forskning der. Men en satellitt kan naturligvis også brukes til andre formål. Den kan for eksempel utstyres med fotografiapparater og brukes til militær etterretningsvirksomhet ved fotografering. Den kan brukes til å holde rede på rakettutskyting rundt om i verden. Den kan antakelig også brukes til å komme på sporet etter og registrere andre satellitter som er i virksomhet i verdensrommet, og en lang rekke andre slike ting.

Men skal slike programmer legges inn i disse satellittene, må det vedtas av de ansvarlige innenfor ESRO og legges inn i satellittene av de teknisk sakkyndige, de eksperter som driver forskning innen ESRO. Det er ingen grunn til å tro at denne organisasjonen vil innlate seg på noe slikt.

Nå kreves det for å ta inn signalene fra de satellitter som farer omkring i verdensrommet, forskjellige frekvensbånd for de forskjellige oppgaver som satellittene har. ESRO-satellitten vil bli utstyrt for bestemte frekvensbånd, og stasjonen vil bli bygd med disse bånd for øye. Skal det kunne legges inn i satellitten fra ESRO's side andre programmer enn dem som det her er tale om, må også satellitten utstyres med det for øye, og stasjonen må utstyres med det for øye. Det vil forutsette en ombygging av stasjonen fra de bånd som det nå innrettes på, til helt andre bånd. Man kan altså føre kontroll fra to sider – man kan føre kontroll der hvor programmene utarbeides, og man kan føre kontroll på selve stasjonen med at frekvensbåndene i all fall ikke endres. Men man kan ikke på stasjonen føre noen

kontroll med de signaler som sendes ned. De må bare sendes videre til ESRO-staben, for først der kan de dekodes, dechiffreres, og føres inn i regneapparatene osv. som bringer resultatene på det rene. Det var det.

Når det gjelder spørsmålet om sovjetisk deltakelse i kontrollen, har – som utenriksministeren sa – dette vært antydning for dem to ganger. Jeg antydning det også i Moskva, idet jeg sa – som utenriksministeren refererte – at fra norsk side var man villig til å la sovjetiske eksperter få alle data vedrørende stasjonen. Min hensikt var med det i all fall å åpne for spørsmålet, slik at man kunne få se hvordan de reagerte. Men Kosygin bare avfeide det. Han sa at det var vanskelig å angripe saken fra den siden – man visste på sovjetisk side helt til siste punktum hva denne stasjonen innebar. Dermed hadde det ingen fornuftig mening for oss å forfølge dette videre.

Nå synes jeg man får vente og se om det fra sovjetisk side tilkjenner noen interesse for dette, og så får vi i tilfelle ta det opp med ESRO-myndighetene og se hva de er villige til å gå med på. Men det vi har sagt, må vi naturligvis stå ved – at de kan få alle tekniske data om denne stasjonen, hvorledes den er bygd, med hvilke frekvensbånd, med hvilken teknisk apparatur osv. Men det har de ikke noen interesse for.

Når det gjelder spørsmålet om hva vi kan gjøre hvis russerne oppretter sin egen telemetristasjon på Svalbard, er jeg for min del ikke særlig mye på det rene med hva vi der kan gjøre. Jeg tror – men dette er min høyst personlige oppfatning – at vi i første omgang må si til russerne at sivil forskningsvirksomhet på Svalbard kan dere utføre på samme måte som vi kan det. De er likestilt der. Men spørsmålet reiser seg med en gang: Hvordan kan man ha sikkerhet for at denne sivile virksomhet, denne sivile stasjonen ikke misbrukes til militære formål? Hvis russerne da sier til oss: Ja, dere har henvist oss til å stole på dere, og nå får dere stole på oss – så kommer vi i en vanskelig situasjon. Vi har ikke noen maktmidler. Vi kan ikke bryte oss vei fram til en eventuell russisk stasjon og si at dette vil vi undersøke og kontrollere, så det vil ikke bli noe helt enkelt spørsmål vi der kommer til å stå overfor hvis de gjør det.

Men – som sagt før – det var denne side av samtalen som jeg oppfattet som minst alvorlig. Jeg oppfattet dette spørsmålet som et retorisk spørsmål fra Kosygin side – som noe han bare kastet fram for å se hvordan vi reagerte. De sakkyndige både hos oss og på ESRO-siden er av den oppfatning at russerne ikke har bruk for noen slik stasjon på Svalbard. De har andre stasjoner på sitt eget fastland, og de kan også ha det utenfor, på øyene i Ishavet. Det er lite sannsynlig at de vil bygge et slikt anlegg, for man kan ikke se noe fornuftig formål med det.

Utenriksminister Lange: Jeg vil gjerne nevne at under den samtalen som ambassaden i London hadde med de sakkyndige på dette området i Foreign Office, ble det sagt at man der hadde vurdert mulighetene for at russerne ville bygge et anlegg for å forstyrre virksomheten for en ESRO telemetristasjon. De er kommet til at det er usannsynlig at Sovjet-Samveldet vil gå til noe slikt skritt, ikke bare fordi det er så dyrt, men også fordi det å bygge et anlegg som skulle umuliggjøre ESRO-

stasjonens virksomhet, ville være en helt ny linje i Sovjet-Samveldets holdning til disse spørsmål.

ESRO-anlegget er i den internasjonale opinion alminnelig godtatt som et fredelig tiltak for sivile forskningsformål. Hvis Sovjet-Samveldet skulle gå til å forstyrre eller ødelegge virksomheten, så ville det ifølge den britiske vurdering føre til en publisitet som man på britisk hold mener at Sovjet-Samveldet ikke ville være interessert i.

De har dessuten latt sine folkerettsekspertene i Foreign Office vurdere den norske svarnote til russerne av 23. mars, og de er kommet til at de fullt ut er enige i den norske oppfatning av de folkerettslige forhold i denne sammenheng.

Når jeg ba om ordet, var det vesentlig i forbindelse med det formannen sa om at vi savnet en politikk på Svalbard. Det er vel ikke så helt riktig. Vi har kanskje ikke fulgt opp den politikk som har vært norsk politikk. Det har jo vært å underbygge den suverenitet vi har på Svalbard, med all dens begrensning, og å underbygge den med norsk næringsvirksomhet og norsk forskningsvirksomhet. Det er jo forklaringen på at alle partier i Stortinget har vært villige til å gå så langt som de gjennom årene har gått, i retning av å ta på seg omkostninger for å holde driften ved Kings Bay gående, vel vitende om at den også medførte risiko for arbeidsulykker i Kings Bay. Men vurderingen var at det var så viktig å opprettholde norsk næringsdrift og norsk nærvær på Svalbard, at den risikoen var man villig til å ta.

Nå er utsiktene for fortsatt norsk kulldrift på Svalbard meget problematiske. Det viser seg at det står et spørsmålstegn foran anvendeligheten av kullene til forkokningsformål, og det står et spørsmålstegn foran om det vil være økonomisk mening i å ta de store omkostninger det vil kreve å åpne opp de nye gruber som man nå står foran å åpne opp. Der har jeg inntrykk av at vurderingen i det private selskap er at de omkostningene med oppfaring og åpning av den nye gruben vil bli så store, at det må bli en statsoppgave. Det er et spørsmål som vi da vil stå overfor i nær framtid.

Jeg vil ikke påta meg å skissere noen ny politikk, men jeg tror det er et vesentlig hensyn at all den stund vi har suvereniteten der oppe, vi har vedtatt en Svalbardlov som uttrykkelig sier at Svalbard er en del av det udelelige kongerike Norge, så må vi ta visse konsekvenser av det med hensyn til hva vi er villige til å ta av kostnader ved å opprettholde et tilstrekkelig norsk nærvær på Svalbard til at denne suverenitet ikke bare blir et tomt skall. Men det er en svær affære som da må vurderes i den nærmeste tid framover, og vurderes i fellesskap av Regjering og Storting.

Borten: Det kan være at det jeg kommer til å si nå, er noe malapropos, siden jeg har vært vekk fra møtet en stund.

Jeg synes vi vet noe lite om denne ESRO-organisasjonen til å ta et standpunkt over bordet her, men hvis jeg ikke husker helt feil, er det redegjort for den før her i utenrikskomiteen.

Det som fikk meg til å be om ordet, var de funderinger representanten Hegna kom med. Jeg er litt i tvil om det er hensiktsmessig og klokt å forsøke å parlamentere – hvis jeg forsto hr. Hegna rett – med russerne, forsøke å få dem overbevist om at dette er et rent vitenskapelig anlegg. Jeg er redd for at det kanskje kan indikere at vi har en tvil selv på det område. Jeg er ikke så sikker på at det er hensiktsmessig i denne situasjon å innlate seg på den linjen, eller å trekke inn økonomiske vurderinger, hva vi kan ha nytte av i den relasjon. Jeg er av den oppfatning at vi strengt bør holde oss til de forpliktelser Svalbard-traktaten pålegger oss, og disponere ut fra det, og også ut fra det håndheve prinsippet om likebehandling.

Når det gjelder kontrollspørsmålet som er brakt inn, skjønner jeg at det er et meget vesentlig vurderingsspørsmål i denne sak. Retningslinjen må vel være at en forsøker å ta forbehold nå som muliggjør at vi kan føre en effektiv kontroll med slike anlegg, uansett hvem som står for dem.

Jeg synes det var vesentlig det justisministeren brakte på bane, at man må tenke seg godt om slik at man ikke utelukker muligheten for oss til å føre kontroll også med et annet anlegg om det skulle bli bygd, for det er vel helt på det rene at det har vi plikt til ifølge Svalbard-traktaten.

På de vilkår vil ikke jeg ha noe å innvende mot de slutninger utenriksministeren trakk innledningsvis. For øvrig vil jeg føye til at jeg også vil støtte de henstillinger som er kommet fra flere her, om at vi kanskje bør foreta en totalvurdering av på hvilken måte vi best kan hevde de økonomiske interesser på Svalbard, slik som utenriksministeren var inne på, så suvereniteten ikke til syvende og sist blir et tomt skall, for å nytte hans uttrykk. Jeg tror det er behov for en slik samlet vurdering.

Langlo: Det gjeld det som formannen, hr. Finn Moe har nemnt i Stortinget to – tre gonger no i det siste og som han var inne på her i dag, om ei nyvurdering av vår Svalbard-politikk. Det kan ikkje vere noko å innvende mot det i og for seg, men eg har hug til å seie no siste gongen eg kan tale i denne komiteen, at det i all fall no må vere eit sær s uheldig tidspunkt å tenkje seg å svekkje vår posisjon på Svalbard. Det var vel ikkje det formannen meinte heller.

Det kan då kanskje skje at ein finn olje der oppe, sjølv om det er mange som trur lite på det – men det er noko som tida vil vise – og då vil straks spørsmålet om sokkelpolitikken melde seg. Svalbard ligg jo på ein veldig sokkel, som heng saman med den norske sokkelen, og er det olje på Svalbard i fjella der, kan det godt hende at det er det på havbotnen vidare sør. Det er òg eit moment. Men elles trur eg at ei nyvurdering som måtte kome, ikkje må svekkje vår stilling på Svalbard på det noverande tidspunkt. Det trur eg ville vere svært uheldig.

Formannen: Jeg må få lov å innskyte at det har ikke vært min tanke å svekke vår stilling der oppe, men hvordan vi skal greie å opprettholde den. Det er et spørsmål om ikke vårt administrasjonsapparat der oppe kanskje er noe i svakeste laget.

Bull: Jeg er ikke helt sikker på hva hensikten med dette møtet er. Jeg er litt uerfaren i komiteen også. Hvis hensikten utelukkende har vært fra Regjeringens side å gi en orientering om sakens nåværende stilling, er det for så vidt greit, og jeg har ikke stort å tilføye. Men hvis møtets *sense* skal være at denne komite skal gi sitt bifall til den linje som er trukket opp av de to statsråder her, og gi grønt lys for videre handling i denne sak, må jeg for min del reservere meg mot å bli tatt til inntekt for det. Jeg har bare leilighetsvis hatt anledning til å være med her – jeg møter som varamann – og når jeg ikke har noen dokumenter å holde meg til, og ikke har noe annet å holde meg til enn de muntlige redegjørelser som her er gitt, vil jeg reservere meg mot å bli tatt til inntekt for den ene eller den annen oppfatning på det nåværende tidspunkt på det grunnlag jeg har.

Jeg har lyst til å tilføye at jeg synes det var interessant det som ble uttalt av representanten Ingvaldsen da han sa at det var uhyre vanskelig, syntes det, å sondre mellom vitenskapelige og militære formål av et arbeid på dette felt. Det synspunkt hr. Ingvaldsen der gjorde seg til talsmann for, og som står i en viss motsetning til det utenriksministeren sa, ble jo ytterligere bekreftet av hva justisministeren sa, synes jeg.

Justisministeren kom også med en hentydning til en tidligere episode i norsk utenrikspolitikk, og jeg kan ikke tilbakeholde den bemerkning at når man snakker om at *vi* skal føre effektiv kontroll og *vi* skal si at dette er en norsk affære, så blir jo vårt standpunkt både vis-à-vis den annen part og vis-à-vis norsk opinion ganske svekket derav at det i forbindelse med Bodø flyplass, som jo er en "norsk flyplass" og også fullt ut "står under norsk kontroll", i det norske Storting ble hevdet, uten noen som helst reservasjoner, at det var utenkelig at det hadde funnet sted noe brudd på de forutsetninger som der foreligger, og det viste seg jo ikke å holde – som også justisministeren gjorde oppmerksom på.

Ingvaldsen: I forbindelse med disse ordene som falt om vår politikk på Svalbard, har jeg lyst til å si at min oppfatning er at Norge nettopp ved den overhøyhetsrett vi har fått over Svalbard, har fått en meget stor og viktig internasjonal forpliktelse. Den er gitt oss nettopp fordi vi er et lite land og ansett for å være nokså objektive og vel også pålitelige. Jeg tror at nettopp vår forvaltning av Svalbard vil være av meget stor internasjonal betydning, og at det stilles store krav til vår måte å fylle oppgaven på.

Når jeg tok ordet, var det fordi det ble nevnt at det var vedtatt en lov om at Svalbard er en del av det udelelige kongerike Norge. Det kan jeg tenke meg kan være en litt tvilsom formulering hvis vi ser på definisjonen f.eks. i NATO-samarbeidet og i NATO-pakten. Jeg har ikke undersøkt det, men Svalbard står tross alt i en noe annen stilling enn de andre områder i kongeriket Norge. Men hvis man dermed mener at vi har det fulle ansvar for forvaltningen der, så er jeg fullstendig enig.

Jeg vil gjerne peke på den mulighet i forbindelse med denne stasjonen at vi sier det er vi som skal bygge slike stasjoner, likegyldig på hvilket område det kommer.

Utenriksminister Lange: Det var hr. Bulls innlegg som fikk meg til å be om ordet til en kort merknad.

Hensikten med dette møte er som vanlig fra Regjeringens side når den ber om å få samrå seg med den utvidede utenrikskomite, en gjensidig orientering. En orientering fra Regjeringens side om hvordan saken ligger an, og en orientering til Regjeringen om hvordan de forskjellige partier som her er representert, reagerer på den aktuelle situasjon. For så vidt har diskusjonen her i dag i dette møte oppfylt denne hensikt med en gjensidig orientering.

Borten: Jeg forstår det nå slik at det er på det rene at vi ifølge traktaten har plikt til å påse at det ikke blir reist anlegg av militær betydning på Svalbard, og følgen av det må da bli at hvis vi nå tillater en slik historie, så må det tas så klare forbehold som mulig, så vi ikke risikerer å komme i den situasjon at vi må stole på dem som har disse anlegg, slik som justisministeren var inne på. Jeg synes det er et nokså vesentlig forbehold å ta, når man her gir sin tilslutning.

Utenriksminister Lange: Det er for å vareta disse hensyn at vi nå har fått den konstruksjon at stasjonen blir anlagt av en norsk institusjon, nemlig Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd, at bemanningen blir helt norsk, og at vi har full kontrollrett både med anlegget og med den virksomhet som drives på det. Det er der forutsetningen fra Regjeringens side at vi skal sørge for at dette ikke bare blir en kontrollrett, men en virkelig kontroll også i praksis.

Borten: En replikk til. Det vil altså si at vi også hvis russerne anlegger en stasjon, kan hevde med full rett at vi skal ha kontroll også med den, og ikke må stole på partene, slik som justisministeren var inne på.

Det var dette jeg syntes vi måtte ha nokså klart, for et slikt system som det, tror jeg ikke var tilfredsstillende.

Utenriksminister Lange: Fra Utenriksdepartementets side har det vært lagt stor vekt på den presedensvirkning som denne konstruksjonen overfor ESRO vil ha i forhold til andre som er traktatparter på Svalbard.

Statsråd Gundersen: Jeg vil bare legge til at én ting er hva vi kan hevde, en annen ting er hva vi kan gjennomføre i praksis.

Borten: Men hvis man ikke legger opp grunnlaget – det var det jeg mente – så har man jo ingen rett verken til å hevde noe eller til å gjennomføre det i praksis.

Bratteli: Jeg vil ikke forlenge denne debatt som jo er blitt ganske lang. Men en gjør seg den refleksjon at når grenseoppgangen synes vanskelig, så er det vel bl.a. fordi selv en der som jeg ikke er tekniker, kan se at all teknikk jo kan ha en i viss forstand militær betydning. Selv noe så ytterst sivilt som godtfolks privatbil kan under visse omstendigheter ha militær betydning. Hva det her dreier seg om, er vel dette at en søker å sikre seg at den stasjon det gjelder, ikke er utstyrt med noe annet utstyr og følgelig heller ikke da kan brukes til andre formål enn det som er erklært å være dens sivile vitenskapelige formål. Men det er klart at også den rent sivile forskning kan i sine virkninger ha militær betydning, som all teknisk forskning i sin vide ringvirkning har militær betydning.

Så noen ord om Svalbard. Jeg vil her bruke uttrykket at det er en nasjonal forpliktelse og ikke at det er en nasjonal interesse, i hvert fall i økonomisk forstand. Og det er en nasjonal forpliktelse vi må ta alvorlig, fordi det ville være så pass lite tilfredsstillende for oss om f.eks. en av stormaktene satt med forvaltningen av Svalbard. Det er fordi Svalbard ligger i krysningsfeltet mellom disse makter, at vi overhodet har noe å si på Svalbard, det er derfor vi er kommet dit, og det er derfor vi sitter der. Jeg er derfor i og for seg enig i at en må klarlegge hvordan en skal forholde seg på basis av den situasjon som dermed foreligger, og som vi tar sikte på skal fortsette. Og situasjonen er at vi har denne overhøyheten.

Men det er klart at det kan ikke gjøre at en kan drive hva som helst på Svalbard. Hvis man for eksempel under den videre utvikling kommer til at Svalbard-kullene ikke lenger er anvendelige under moderne teknisk-økonomiske forhold, kan en ikke drive kulldrift der oppe for å følge opp denne overhøyhet.

Formannen: Flere har ikke forlangt ordet, og vi kan vel da anse denne debatt for avsluttet. Den taler for seg selv, og vi tar da utenriksministerens redegjørelse til etterretning.

Møtet hevet kl. 11.45.